

Den här dagen...

På 1700-talet dikterades de internationella relationerna ännu i hög grad av dynastiska intressen. Ett exempel på detta är den nära kopplingen mellan många av periodens krig och de internationella arvstvister som nästan alltid uppstod i samband med ett kungligt frånfälle.¹ Ett annat är den centrala betydelse som den kungliga äktenskapshandeln hade i dåtidens statskonst, inte minst som ett sätt att bygga allianser och ömsesidiga förtroenden. Prinsar och prinsessor var värdefulla politiska spelkort som, rätt spelade, kunde få helt avgörande betydelse för staternas affärer och framtidsutsikter. Att giftas bort som del i en politisk spekulering var därför inte bara en möjlig utsikt utan snarast en medfödd skyldighet för dåtidens kungligheter.

Kronprins Gustav och kronprinsessan Sofia Magdalena porträtterade av Lorenz Pasch d.y., t.v. (ca. 1770), privat ägo; t.h. (1768), Nationalmuseum (NM. 15109).

Det var ett obesträtt villkor för det politiskt konstruerade äktenskapet att de tilltänkta gemålerna sällan själva ägde någon insikt i motiven bakom eller utövade något

¹ Seklet är ökänt för de många s.k. successions- eller tronföljdskrig som då inträffade, nämligen spanska tronföljdskriget (1701–14), polska tronföljdskriget (1733–38), österrikiska tronföljdskriget (1740–48) och bayerska tronföljdskriget (1778–79).

inflytande över de omständigheter som avgjorde deras sammanförande. Hur individerna upplevde äktenskapshandeln har därför sällan blivit dokumenterat. Ett undantag utgör Gustav III. På kvällen den 26 september 1765 satte sig den då nittonårige kronprinsen ner vid skrivdonet på Drottningholm och nedtecknade en känsloladdad bekännelse om sin tilltänkta förmälning med den danska prinsessan Sofia Magdalena i ett brev till vännen Nils Adam Bielke. "Jag vänder mig till er", inledde Gustav brevet, "i mitt livs kinkigaste belägenhet". Han såg nämligen inte alls fram emot förbindelsen men upplevde att han skulle försätta Sverige i en storpolitisk kris om han vägrade.

Planerna på att sammanföra Gustav och Sofia Magdalena gick i själva verket långt tillbaka i tiden. De jämnåriga kungabarnen hade bara varit fem år gamla när ett preliminäravtal gällande deras framtida bröllop hade slutits 1751, som ett led i att stärka relationerna mellan de nordiska rikena. På så sätt, tänkte man sig, skulle det i

Gustav III:s bröllopssköld i Gula salongen på Edsbergs slott, Sollentuna. Foto: Holger Ellgaard.

framtiden bli lättare att upprätta förbund och bibehålla fred. Men det var långt ifrån alla som uppskattade idén. Gustav beskrev själv affären som "någonting hattarna tänkt ut för att hjälpa sitt parti" och kungafamiljen hade hela tiden motsatt sig planerna - det är känt att drottning Lovisa Ulrika uppvisade en genuin "avsky" mot tanken att gifta bort sin son till en dansk prinsessa. Sedan dess hade de politiska konjunkturerna skiftat och hattarna förlorat regeringsmakten, varvid kungafamiljen hoppats på att saken skulle rinna ut i sanden. Men i början av 1760-talet hade

äktenskapet på danskt initiativ återigen kommit på tal och nu var det mössorna som visade sig benägna att fullfölja det gamla avtalet. Partiets ledning hade enligt Gustav till och med "sagt mig", som han skriver, "att jag skulle ådraga mig hela nationens hat, om jag tackade nej till ett så fördelaktigt parti, och jag skulle kanske ge upphov till krig genom min vägran".

Det var med andra ord inga små saker som stod på spel. "Alla åskådarna applåderar och företaget understödes inte längre av ett parti utan av hela nationen". De enda som fortfarande helt och fullt var emot förbindelsen var kungen och drottningen som mer än någonsin var "låsta i sin åsikt och gör, vad de kan, för att förhindra saken". Däremellan fanns de, som Gustav själv, kände sig villrådiga. Han skrev:

Vad mig själv beträffar, har jag tänkt fram och tillbaka den senaste veckan, och ju mer jag rannsakar mig, desto mindre motvilja känner jag mot att ge efter för folkets önskan. Prinsessans härkomst, hennes karaktär, de rättigheter hon medför och framför allt nationens tillfredsställelse är många skäl, som talar till hennes förmån; men Drottningens uttalade aversion är ett ännu starkare skäl att tacka nej. Mitt bryderi är desto större, som jag ser, att jag sviker min plikt, vilket beslut jag än fattar, eftersom att döma efter den vändning som sakerna tagit, Kungen av Danmark kommer att gå till ytterligheter för att undvika den skymf, som man förbereder för hans dotter, och om han utsättes för den, kommer han att hämnas, så det hörs och känns.

Man kan nästan ta på den ångest som de här orden röjer, och det var ett enormt ansvar som vilade på det nittonåriga huvudet. Vi vet givetvis hur det gick, men

Gustav III, dronning Sophie Magdalene og kronprins Gustav Adolph spadserende i Hagaparken (ca. 1784–85), av Cornelius Høyer, Statens museum for kunst (KKSgb5323), Köpenhamn.

brevet ger en viktig och intressant inblick i hur tankarna gick dessförinnan. Att Gustav och Sofia Magdalena aldrig tycks ha kommit särskilt nära varandra i sitt äktenskap är med tanke på de omständigheter som här kommer i öppen dager möjligen inte särskilt överraskande. Regentskapet förde med sig många gåvor, men otvungen kärlek var inte en av dem.

Oskar Sjöström, styrelseledamot

Referenser:

Jeremy Black, *European international relations 1648 – 1815* (New York 2002)

Nanna Lundh-Eriksson, *Sveriges drottningar 1531–1860: en serie kvinnoöden* (Stockholm 1916)

Gunnar von Proschwitz, *Gustaf III: mannen bakom myten: ett självporträtt i brevform* (Viken 1992)

Lena Rangström, *En brud för kung och fosterland: kungliga svenska bröllop från Gustav Vasa till Carl XVI Gustaf* (Stockholm 2010)